

ZNACZENIE BEZPIECZEŃSTWA Z PUNKTU WIDZENIA KATEGORII INTERESÓW NARODOWYCH

Jerzy Stańczyk*

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach

Streszczenie. W opinii autora bezpieczeństwo człowieka (w ujęciu jednostkowym czy grupowym, a więc także narodowym) pozostaje ściśle związane z bezpieczeństwem państwa. Zatem identyfikacja interesów narodowych, zrozumienie ich uwarunkowań i istoty, a także złożonych kontekstów ich urzeczywistniania pozostaje jednym z podstawowych zadań zarówno w budowaniu ogólnej teorii bezpieczeństwa, jak również w dookreślaniu we właściwy sposób polityki bezpieczeństwa państwa. Artykuł prezentuje istotę interesów narodowych, znaczenie bezpieczeństwa i jego związki z interesami w realiach politycznych współczesnego świata, typologię interesów i złożoność urzeczywistniania interesów narodowych w zakresie bezpieczeństwa. Kwestią zasadniczą w obrębie tych rozważań jest usytuowanie bezpieczeństwa pośród różnie artykułowanych interesów narodowych. Autor argumentuje, że znaczenie bezpieczeństwa z punktu widzenia interesów narodowych odzwierciedla jego egzystencjalną naturę, obrazuje trudności urzeczywistniania w relacjach międzynarodowych, a zarazem podkreśla polityczny charakter. Jego analizy poprzez kategorię interesów oddają właściwą bezpieczeństwu złożoność, na którą w zasadniczy sposób składają się oddziaływania interesów różnych podmiotów bezpieczeństwa na różnych jego płaszczyznach przedmiotowych. Ten punkt widzenia w pełni potwierdza współzależność bezpieczeństwa rozumianego w sposób personalny i strukturalny.

W realiach życia społecznego bezpieczeństwo człowieka (w ujęciu jednostkowym czy grupowym, a więc także narodowym) pozostaje ściśle związane z bezpieczeństwem państwa. Zatem identyfikacja interesów narodowych, zrozumienie ich uwarunkowań i istoty, a także złożonych kontekstów ich urzeczywistniania pozostaje jednym z podstawowych zadań zarówno w budowaniu ogólnej teorii bezpieczeństwa, jak również w dookreślaniu we właściwy sposób polityki bezpieczeństwa państwa. Kwestią zasadniczą w obrębie tych rozważań będzie usytuowanie bezpieczeństwa pośród różnie artykułowanych interesów narodowych, co wymownie obrazuje jego znaczenie.

Istota interesów narodowych

Kategoria interesu należy do podstawowych w naukach społecznych. Jakkolwiek w sposób potoczny bywa stosowana w odniesieniu do szeroko rozumianych spraw

* Kierownik Zakładu Stosunków Międzynarodowych, Instytut Nauk Społecznych, Transdyscyplinarne Centrum Badania Problemów Bezpieczeństwa.

ludzkich w ich jednostkowym ujęciu¹, to jednak w przeważającej mierze poglądów specjalistycznych ma zastosowanie do państwa jako politycznej formy zorganizowania narodu. Jako termin, interes narodowy (w założeniu i zamiennie jako interes państwa) używany jest często w naukach poświęconych państwu, a więc zarówno w politologii, jak i w nauce o stosunkach międzynarodowych. Zwłaszcza w tym drugim przypadku wyrażenie zaznacza się znaczenie tej kategorii, mającej charakter zarazem poznawczy i operacyjny. W znaczeniu leksykalnym, wynoszonym z lektury słownikowej, interes narodowy przejawia się w dwóch postaciach: „Po pierwsze jako narzędzie analityczne służące identyfikacji celów lub motywów polityki zagranicznej danego państwa. Po drugie jako bardzo ogólna kategoria dyskursu politycznego używana w szczególności do usprawiedliwiania określonej polityki prowadzonej przez dane państwo”². W obu przypadkach znaczenie interesu narodowego sprowadzone zostało do działań państwa w jego środowisku zewnętrznym. I rzeczywiście tak na ogół rozumiana jest ta kategoria. W odniesieniu do środowiska wewnętrznego państwa stosowany jest natomiast termin interes publiczny³. Z powyższych uzgodnień wynika już, że interes narodowy, jako kategoria poznawcza, ma zastosowanie w rozpatrywaniu determinantów polityki, a zwłaszcza polityki zagranicznej państwa w jego otoczeniu międzynarodowym. Tym samym najpełniejsze zastosowanie ma w odniesieniu do suwerennych państw, choć błędem byłoby wyłączenie spod zakresu badawczego tej kategorii narodów dążących do niepodległości czy nawet społeczności etnicznych domagających się autonomii dla poszanowania swej tożsamości⁴.

¹ „Otwarte pozostaje pytanie, czy sprzyja to budowaniu właściwych relacji między podmiotami i utrwalaniu łączących te podmioty więzi, a szczególnie ich warstwy emocjonalnej. W świetle teorii bezpieczeństwa jest to jednak jeszcze słabo zbadany problem.” Marian Cieślarczyk, *Teoretyczne i metodologiczne podstawy badania problemów bezpieczeństwa i obronności państwa*, Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, Siedlce 2009, s. 47.

² Andrzej Dybczyński, *Interes narodowy*, (w:) *Encyklopedia politologii*, red. M. Żmigrodzki, tom 5: *Stosunki międzynarodowe*, red. T. Łoś-Nowak, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2002, s. 152-153. Szerzej: F. Kratochwil, *One the notion of „interest” in international relations*, „International Organization”, Winter 1982, vol. 36, no. 1; C. Weber, *International Relations Theory. A Critical Introduction*, Routledge, London 2001.

³ „Interes publiczny składa się z powszechnych lub zbiorowych interesów wspólnoty, a więc tych, które są dobre dla społeczeństwa jako całości. Można wyróżnić dwa przeciwstawne nurty w rozumieniu interesu publicznego. Nurt mocny przeprowadza ściśle rozróżnienie między interesami publicznym i prywatnym, interesami społeczeństwa jako ciała zbiorowego oraz egoistycznymi lub osobistymi interesami każdej jednostki. W opinii Rousseau i wielu socjalistów, interesy społeczeństwa są «wyższe» lub moralnie bardziej wzniosłe niż interesy jednostki. Nurt słaby uznaje tylko interesy prywatne, a zatem traktuje interes publiczny jako zbiór interesów prywatnych, takich, które wszystkie jednostki uznają za dobre dla siebie. Liberalni indywidualiści często odrzucają samą ideę interesu «publicznego» jako absurdalną.” A. Heywood, *Politologia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006, s. 297.

⁴ Szerzej: J. Stańczyk, *Konceptualizacja kategorii bezpieczeństwa w perspektywie wzrostu znaczenia tożsamości kulturowych*, „Bezpieczeństwo. Teoria i praktyka”, Czasopismo Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Nr 3-4/2009, s. 77-88.

Wszak wyjaśniany termin wszedł do użycia powszechnego właśnie w następstwie rozwijanych od XVI w. w Europie procesów konstytuujących nowoczesne państwa narodowe⁵. Jednym z najwyrazistszych przejawów tej nowoczesności stało się oparcie państwa na nowych zasadach, jak legitymizacja i suwerenność, artykułowanych bezpośrednio z interpretacji woli ludu. W utrwalonym sposobie rozumowania przyjęło się określać, że interesy narodowe są odzwierciedleniem społeczeństwa jako całości i tym samym mają przewagę nad partykularnymi interesami jakichkolwiek grup, nawet rządzących. Tak rozumiane interesy narodowe stały się szybko wykładnią uzasadniającą działania polityczne, stając się również usprawiedliwieniem dla posługiwania się niekiedy nawet przemocą w stosunkach międzynarodowych (przemoc jest w tym kontekście adekwatniejszym słowem, gdyż pojęcie siły i jej rodzajów w spektrum środków polityki państw ma bowiem szerszy kontekst i bardziej złożoną naturę; nieustanne są oddziaływania państw między sobą z wykorzystaniem różnych sił, nie tylko siły wojskowej)⁶.

Interes narodowy, ujmowany pod postacią narzędzia analitycznego, jest szczególnie mocno związany z nurtem realistycznym w teorii stosunków międzynarodowych i to za jego pomocą tłumaczone są procesy zachodzące w środowisku międzynarodowym. Jak dotąd, to właśnie państwa pozostają podstawowymi podmiotami stosunków międzynarodowych i dlatego interesy narodowe odgrywają wciąż decydującą rolę w tych stosunkach. Kluczowe znaczenie ma w tym zakresie teza Hansa Morgenthau o konieczności maksymalizacji siły w imię interesu narodowego⁷. Debata, która po dziś dzień toczy się wokół tej kontrowersyjnej kwestii, walnie przyczyniła się do rozwoju nauki o stosunkach międzynarodowych, a i w dobie współczesnych polemik związanych z wyodrębnianiem się nauki o bezpieczeństwie stanowi nieodzowny składnik budowania jej struktury. Nie należy jednak tracić z pola uwagi znaczącego spostrzeżenia, że: „Realistyczna teoria interesu, postrzegana przez krytyków jako przejaw statycznego podejścia do systemu międzynarodowego, w istocie najpełniej symbolizuje to, co identyfikujemy z państwem i jego powinnością wobec narodu”⁸.

---

⁵ Por.: M. Wąsowicz, *Państwo – naród, czyli pułapki dwóch racji*, „Res Publica”, 1991, nr 4, s. 10.

⁶ Szerzej: J. Stańczyk, *Kres „zimnej wojny”. Bezpieczeństwo europejskie w procesie zmiany międzynarodowego układu sił (na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX w.)*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2004.

⁷ H. Morgenthau, *Politics in the Twentieth Century*, vol. 1: *The Decline of Democratic Politics*, University of Chicago Press, Chicago 1958, s. 91; idem, *Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace*, New York 1965, s. 33, 25. Znajduje to odzwierciedlenie także w piśmiennictwie kontynuatorów tego nurtu: *Neorealism and Its Critics*, Ed. by R.O. Keohane, Columbia University Press, New York 1986; S.D. Krasner, *Defending the National Interest: Raw Materials Investments and U.S. Foreign Policy*, Princeton University Press, Princeton 1978; F. Kratochwil, *One the notion of „interest” in international relations*, „International Organization”, Winter 1982, vol. 36, no. 1.

⁸ T. Łoś-Nowak, *Stosunki międzynarodowe. Teorie – systemy – uczestnicy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2000, s. 196. Por. Andrzej Gałganek, *Neorealizm: interes narodowy*

W szerszym kontekście zainteresowania neorealistów leży bowiem także przekonanie o powinnościach pozawojkowych państwa, w tym w kwestii zapewnienia narodowi dobrobytu⁹.

Współczesne postrzeganie kategorii interesu narodowego nie może się jednak ograniczać do zagadnień skupionych wokół posiadania czy stosowania siły, zwłaszcza jedynie tej militarnej i ekonomicznej (czyli tego, co stosunkowo łatwo mierzalne i porównywalne). Podobnie jak stosunków między państwami nie można sprowadzić jedynie do form rywalizacji i walki¹⁰. Łatwo bowiem pominąć wtedy inne czynniki określające postawę państw i ich cele. W tym kontekście należy wskazać na interes z punktu widzenia korzyści rozumianych przez ocenę stanu zaspokojenia potrzeb. Rozpatrywane mogą być potrzeby jednostkowe i grupowe. „W szerszym ujęciu psychologicznym stanowi on przekonanie członków pewnej grupy, odnoszące się do sytuacji najbardziej korzystnej ze względu na ich indywidualne potrzeby lub potrzeby grupy jako całości”¹¹. Kwestią przedmiotowej analizy stają się w tym ujęciu relacje między danym stanem rzeczy (zjawisk, spraw, procesów czy problemów) a jego oceną dokonywaną z punktu widzenia korzyści, jakich może dostarczać grupie lub nawet jednostce ludzkiej. Podejście to ma m.in. zastosowanie w politologii, odnosząc się i do stanów bieżących (aktualnych), jak i potencjalnych. Warto w tym miejscu przywołać opinię Andrew Heywooda, zgodnie z którą: „Interes – to, co przynosi korzyść jednostce lub grupie; na ogół uznaje się, że interesy (w przeciwieństwie do potrzeb czy preferencji) są obiektywne i «rzeczywiste»”¹². W tym rozumieniu interes jest pożądanym stanem rzeczy, wartości, stosunków czy właściwości środowiska lub samego podmiotu, stanowiącym pożądane przez podmiot dobro, o które się zabiega, dąży do jego osiągnięcia i ochrony¹³. Odzwierciedla on przy tym wzajemne zależności pomiędzy podmiotami oraz między podmiotem a środowiskiem jego funkcjonowa-

---

a funkcjonowanie systemu międzynarodowego. Próba rekonstrukcji, (w:) *Interesy narodowe a współistnienie państw*, red. Z.J. Pietraś, M. Pietraś, Wydawnictwo UMCS, Lublin 1989, s. 275-289.

⁹ R. Gilpin, *War and Change in World Politics*, Cambridge University Press, New York–Cambridge 1981, s. 6. Por.: S. Guzzini, R. Gilpin: *the Realist Quest for the Dynamics Power*, (w:) *The Future of International Relations. Masters in Making*, Eds by I.B. Neumann, O. Waever, Routledge. London 1997, s. 121-123.

¹⁰ Por.: J.S. Nye, *Neorealism and Neoliberalism*, „World Politics”, 1988, no. 2, s. 238-239; M. Sułek, *Trzy działy prakseologii*, „Rocznik Naukowy Wydziału Zarządzania w Ciechanowie Wyższej Szkoły Menedżerskiej w Warszawie”, z. 1-2, t. II, Ciechanów 2008, s. 51-70. Publikacja dostępna na stronie internetowej Instytutu Misesa: <http://www.mises.pl>.

¹¹ J. Nocuń, A. Łaska, *Teoria polityki: wprowadzenie*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej TWP, Warszawa 2005, s. 156-157.

¹² A. Heywood, *Politologia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006, s. 335.

¹³ Por.: Z.J. Pietraś, *Podstawy teorii stosunków międzynarodowych*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 1986, s. 144; Czesław Maj, *Wartości polityczne w stosunkach międzynarodowych*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 1992, s. 23.

nia¹⁴. Przekonujące są zatem wyniki rozważań nad interesem państwa poczynione z uwzględnieniem wymogów heurystyki, które są inspirujące uwzględniając, że:

- a) interes państwa to zespół wartości i potrzeb niezbędnych do istnienia w systemie stosunków międzynarodowych;
- b) interes państwa jest istotną kategorią motywacyjną jego działania;
- c) potrzeby oraz wynikające z nich interesy zmierzają do formułowania podstawowych celów grupy społecznej, jaką państwo wyraża;
- d) jest to kategoria wysoce zindywidualizowana, zmienna w czasie i przestrzeni, zależna od fazy rozwojowej państwa, jego pozycji w świecie i stanu stosunków międzynarodowych¹⁵.

Ponadto spotkać się można z innymi zestawieniami, porządkującymi zasadnicze atrybuty kategorii interesu narodowego, a „którymi są:

- 1) jego całkowicie autonomiczny charakter, jakim jest ogólnie pojęte dobro wspólne;
- 2) jego istota jako najwyższe dobro społeczeństwa;
- 3) jego realizacja jako proces ciągły i nieskończony, polegający na wypełnianiu konkretnych celów wyznaczonych przez państwo, a następnie jego agendy i polityków;
- 4) funkcjonowanie i pochodzenie jako wytwór środowiska międzynarodowego, które przy braku władzy nadrzędnej staje się sumą interesów poszczególnych podmiotów¹⁶. Choć chyba raczej należałoby tu określić, że nie sumą, lecz wypadkową.

Tak więc nierozłączne powinno być rozpatrywanie interesu narodowego w odniesieniu do zasadniczych kategorii, którymi są zarówno potrzeby, jak i wartości. Niekiedy można spotkać się z poglądem, że potrzeby wprost oddziałują na proces formułowania celów politycznych¹⁷. Jednak bardziej przekonujące wydają się opinie, że owe cele, mające zaspokoić potrzeby, formułowane są właśnie poprzez dookreślanie interesów: „W nauce przyjmuje się zazwyczaj, że cele są pochodną interesów. [...] Interesy natomiast są bardzo często uznawane za pochodną potrzeb. Określane

---

¹⁴ „W przypadku uczestników stosunków międzynarodowych, ich interesy to pożądane stany rzeczywistości międzynarodowej, dla których osiągnięcia podejmują oni działania i mobilizują środki. Interesy te są zawsze skierowane na zewnątrz, poza systemy wewnętrzne, a ich realizacja zależy od interesów i aktywności innych uczestników. Odzwierciedlają one zależności między uczestnikami a ich środowiskiem zewnętrznym”. Irena Popiuk-Rysińska, *Uczestnicy stosunków międzynarodowych, ich interesy i oddziaływanie*, (w:) *Stosunki międzynarodowe: geneza, struktura, dynamika*, red. nauk. E. Haliżak i R. Kuźniar, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2000, s. 99.

¹⁵ T. Łoś-Nowak, *Interesy narodowe i międzynarodowe*, (w:) *Współczesne stosunki międzynarodowe*, red. T. Łoś-Nowak, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1997, s. 68.

¹⁶ P. Ostaszewski, *Międzynarodowe stosunki polityczne: zarys wykładów*, Wydawnictwo „Książka i Wiedza”, Warszawa 2008, s. 50.

¹⁷ J. Kukułka, *Problemy teorii stosunków międzynarodowych*, PWN, Warszawa 1978, s. 259, 262-263.

są wówczas jako pewna pozytywna reakcja na potrzebę, uruchamiająca działania zmierzające do zaspokojenia potrzeb, lub prościej – jako dążenie do zaspokojenia maksymalnej liczby potrzeb¹⁸. To właśnie poprzez interesy formułowane są cele oraz dobierane środki i metody ich realizacji. Także poprzez odwołanie do interesów oceniać można skuteczność i zasadność podejmowanych działań. Jednocześnie można uznać, że zabezpieczenie interesu narodowego jest celem działania państw i zarazem jego najważniejszą przesłanką motywacyjną i to bez względu na stopień zdefiniowania tego interesu czy sposobu jego wyrażania na użytek zewnętrzny¹⁹. W tym sensie: „Interes narodowy (państwowy) jest wartością zawierającą elementy obiektywnego i subiektywnego postrzegania kondycji państwa i potrzeb, możliwości egzystowania w środowisku, wreszcie samego środowiska i świadomości potrzeby jak najlepszego wykorzystania istniejących uwarunkowań polityki zagranicznej państwa. Zawsze jednak ma charakter potencjalny”²⁰.

Stosunkowo często spotkać się można z przekonaniem, że interes narodowy należy rozumieć jako dobro wspólne społeczeństwa. Jest to więc odniesienie kategorii interesu do wartości w życiu wspólnoty narodowej: „Naród, który jest grupą wspólnotową opierającą się na wspólnych odniesieniach do wytworzonych przez siebie standardów, wartości, tradycji czy stylu życia, dąży do ich zachowania i zabezpieczenia. Wartości te są dziedziczone i podlegają stałym przeobrażeniom, a ich ochrona jest dobrem wspólnym”²¹. Dzieje się tak, ponieważ w kategorii dobra wspólnego rozumiany jest naród, a odpowiedzialność za jego ochronę ponosi państwo, które – w takim toku rozumowania – także powinno być pojmowane jako dobro wspólne. Kierując się pojęciem dobra wspólnego, państwo dąży do zabezpieczenia warunków bytu narodu (w szczególności ochrony przed zagrożeniami zewnętrznymi, w tym ingerencją w sprawy wewnętrzne), a także jego zdolności rozwojowych. W tym kontekście ważne jest, że zdolność ochrony narodu powinna być mierzona nie tylko z odwołaniem się do siły zbrojnej, lecz – szerzej – do kategorii siły państwa (*power*), określanej najpełniej poprzez możliwości realizacji własnych celów. Trafna jest zatem opinia, że: „Jest to proces ciągły, który nigdy nie będzie dopełniony”²². Powyższe rozumienie kategorii interesu narodowego w kontekście wartości dobra

---

¹⁸ I. Popiuk-Rysińska, *Uczestnicy stosunków międzynarodowych, ich interesy i oddziaływania*, (w:) *Stosunki międzynarodowe: geneza, struktura, dynamika...*, s. 98. Por. T. Kocowski, *Systemowe koncepcje repertuaru potrzeb człowieka*, „Prakseologia”, 1975, nr 3-4, s. 40.

¹⁹ T. Łoś-Nowak, *Stosunki międzynarodowe. Teorie – systemy – uczestnicy...*, op. cit., s. 196. Por. K. Waltz, *Theory of International Politics*, McGraw-Hill Humanities/Social Sciences/Languages, Berkeley 1979, s. 72.

²⁰ T. Łoś-Nowak, *Stosunki międzynarodowe. Teorie – systemy – uczestnicy...*, s. 199.

²¹ P. Ostaszewski, *Międzynarodowe stosunki polityczne: zarys wykładów*, Wydawnictwo „Książka i Wiedza”, Warszawa 2008, s. 49.

²² Ibidem, s. 50.

wspólnego odwołuje się praktycznie do idei racji stanu²³. Tu jednak należy mieć na względzie raczej powszechne przekonanie, że o ile interesy narodowe podlegają różnym i stosunkowo częstym zmianom, o tyle racja stanu (jako interes nadrzędny, najbardziej żywotny, nawiązujący wprost do zabezpieczenia dobra wspólnego, jakim jest państwo)²⁴ zachowuje zdecydowanie większą trwałość, a zarazem aktualność i niezmienność.

Interesy i bezpieczeństwo w realiach politycznych współczesnego świata

Bezpieczeństwo odniesione do kategorii interesów narodowych jawi się jako ważny interes publiczny, który bywa określany jako interes bezpieczeństwa państwa. Dotyczy w tym kontekście zdolności władzy politycznej w zapewnianiu stabilności funkcjonowania państwa, co w systemach demokratycznych rozciąga się na stanowienie norm społecznych, a obejmuje również troskę o ochronę porządku konstytucyjnego. Polityczny charakter interesu bezpieczeństwa państwa odzwierciedla dyskurs na temat bezpieczeństwa politycznego: „Gdyby zatem podjąć próbę zarysowania sposobu pojmowania interesu bezpieczeństwa politycznego, to byłby on ujmowany w dwóch znaczeniach. Z jednej strony jako cel polityki bezpieczeństwa, z drugiej zaś jako kryterium działania władzy (wymogi «bezpiecznego rządzenia»)”²⁵. Kategoria interesu bezpieczeństwa staje się więc tym samym przydatna dla rozważań na temat polityki bezpieczeństwa. To właśnie w pojęciu interesu bezpieczeństwa ogniskują się wartości określające zbiorowe pojmowanie bezpieczeństwa w ramach grupy narodowej (a współcześnie nawet w formacjach ponadnarodowych). W kontekście interesów bezpieczeństwa państwa dostrzegalne są opinie wskazujące na zasadność podległości interesów indywidualnych względem zbiorowych: „bezpieczeństwo indywidualne (personalne) obejmuje zbiór wartości (interesów), które poszczególni obywatele i grupy ludzi [...] uznają za szczególnie ważne dla ich życia i rozwoju [...], zaś bezpieczeństwo narodowe obejmuje zbiór wartości (interesów), które poszczególni obywatele i grupy ludzi uważają za wspólne i wspólnie zabiegają o ich realizację, a także te, które mają istotne znaczenie dla państwa jako instytucji politycznej mimo występowania sprzeczności z interesami indywidualnymi [...], to wartości wspólne dla bezpieczeństwa narodowego możemy traktować jako wartości

---

²³ Szerzej: K. Łastawski, *Racja stanu Rzeczypospolitej Polskiej*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Warszawie, Warszawa 2000.

²⁴ „Rację stanu można wręcz sprowadzić do kwestii bezpieczeństwa” – Krzysztof Skubiszewski, *Polityka zagraniczna i odzyskanie niepodległości. Przemówienia, oświadczenia, wywiady 1989-1993*, Interpress, Warszawa 1997, s. 302.

²⁵ S. Zalewski, *Bezpieczeństwo polityczne państwa. Studium funkcjonalności instytucji*, Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, Siedlce 2010, s. 41.

o znaczeniu życiowym dla danego narodu”²⁶. Interes bezpieczeństwa jest w tym znaczeniu ujmowany poprzez ochronę wartości związanych z zapewnianiem wolności od zagrożeń, jak również ochroną zdolności rozwojowych państwa i narodu. Zauważa się, że współcześnie w coraz większym stopniu uwzględnienia wymaga złożoność w relacjach między personalnym a strukturalnym wymiarem bezpieczeństwa, uwidaczniająca się zwłaszcza w państwach demokratycznych na tle sprzeczności pomiędzy interesami indywidualnymi (najsilniej w obrębie poszanowania praw i wolności człowieka) a interesami grupowymi (skupiającymi się właśnie wokół bezpieczeństwa państwa). Faktem jednak pozostaje, że bezpieczeństwo pozostaje ważną, jeśli nie najważniejszą funkcją, jaką państwo ma służyć swym obywatelom. W tym ujęciu interes bezpieczeństwa można określać jako interes narodowy szczególnego znaczenia, gdyż formułowany z punktu widzenia potrzeb bezpieczeństwa. Naturalne jest, że w takim rozumieniu ma on znaczenie i kontekst polityczny, zwłaszcza że uwzględnić trzeba jeszcze polityczną współzależność życia międzynarodowego²⁷.

Znaczne zmiany w sposobie rozumienia i realizowania interesu narodowego dokonały się po drugiej wojnie światowej. Wraz z rozwojem tak wielkich procesów międzynarodowych, jak współzależność, internacjonalizacja i instytucjonalizacja rosła skala powiązań międzynarodowych oraz postępowało zacieśnianie więzi między państwami. Postępująca globalizacja wprowadziła na arenę międzynarodową na nieprawdopodobną dotąd skalę różnego rodzaju uczestników niepaństwowych, w tym transnarodowych. Struktura tradycyjnie rozumianej areny międzynarodowej zaczęła przybierać coraz bardziej postać sieci relacji, powiązań i zależności²⁸. W tych nowych uwarunkowaniach redefinicji zostaje poddana istota i zakres suwerenności państwowej. Zmieniły i zmieniają się warunki realizacji interesów narodowych, które również w kwestiach bezpieczeństwa wymagają wysiłków zbiorowych i większego liczenia się z interesami innych państw, kompromisów i współdziałania²⁹. Dokonuje się to często w ramach realnie funkcjonujących wspólnot interesów³⁰. Sytuacja ta wynika nie tyle z zobowiązań prawnych pomiędzy uczestnikami wspólnoty

---

²⁶ W. Kitler, *Obrona narodowa III RP. Pojęcie, organizacja, system*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2002, s. 53.

²⁷ Por. R. Herbut, *Interes polityczny jako kategoria politologiczna*, (w:) *Studia z teorii polityki*, red. A.W. Jabłoński, L. Sobkowiak, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1999, s. 39-58.

²⁸ Szerzej: *Późnowestfalski ład międzynarodowy*, red. nauk. M. Pietraś, K. Marzęda, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2008.

²⁹ Szerzej: D. Skidmore, M.V. Hudson, *Establishing the Limits of State Autonomy*, (w:) *The Limits of State Autonomy*, Ed. by D. Skidmore, M.V. Hudson, Westview Press, Boulder 1993, s. 8-10.

³⁰ Ulrich Beck pisze wręcz o transnarodowej wspólnocie, w której maksyma narodowego realizmu politycznego zostaje zastąpiona przez maksymę kosmopolitycznego realizmu politycznego, w konsekwencji polityka narodowa na rzecz interesów narodowych ustępuje miejsca polityce multilateralnej. Ulrich Beck, *Władza i przeciwwładza w epoce globalnej. Nowa ekonomia polityki światowej*, Wydawnictwo Scholar, Warszawa 2006.

międzynarodowej, podobieństw ich założeń ideologicznych czy jedności w zakresie instrumentalnie realizowanych bieżących celów politycznych, lecz współzależności w zakresie zaspokajania najbardziej elementarnych potrzeb, do których zalicza się bezpieczeństwo. Dostrzega się w związku z tym dokonującą się transformację procesu formułowania i realizowania interesów w kierunku rozwiązań bardziej kooperatywnych niż rywalizacyjnych w sposobie ich implementacji³¹.

W kontekście pozimnowojennych przewartościowań w stosunkach międzynarodowych także i kategoria interesu narodowego ulega dalszej reinterpretacji. W pierwszej kolejności relatywizuje się klasyczne założenie utożsamiające interes narodowy w największym stopniu z maksymalizacją własnej siły³². W konsekwencji tego kategoria interesu narodowego utraciła dawną moc analityczną dla badania polityki zagranicznej państw i tym samym ich oddziaływań, składających się na całość stosunków międzynarodowych. Rośnie rola percepcji i czynnika osobowego w polityce państw³³. Na zwiększoną skalę odbywa się przenikanie polityki wewnętrznej z polityką zagraniczną. Interes narodowy staje się w tych uwarunkowaniach kategorią niejako zmuszoną do większej dynamiki, reagowania na zmiany otoczenia i potrzeby społeczne, czy nawet zapotrzebowanie zgłaszane ze strony uczestników międzynarodowych. Wzrost roli uczestników niepaństwowych w stosunkach międzynarodowych wpływa przy tym na konieczność dalszych redefinicji interesu narodowego, niekiedy wywołując wręcz potrzebę jego obrony. W takich okolicznościach interes narodowy rzeczywiście staje się mniej przydatny do wyjaśniania przemian zachodzących w stosunkach międzynarodowych. Owa zmienność, niejako charakterystyczna przecież dla sfery międzynarodowej, osłabia jednak dotychczasową zdolność wyjaśniającą internacjologii. Tym samym zyskuje na znaczeniu założenie o rosnącej także względności i subiektywizmie w badaniach nad bezpieczeństwem³⁴. Niebezpiepodstawnie wskazuje się w ramach toczonych debat

---

³¹ E.L. Morse, *The Transformation of Foreign Policies: Modernization, Interdependence and Externalization*, (w:) *Perspectives on World Politics. A Reader*, Ed. by R. Little, M. Smith, Routledge, London 1991, s. 175.

³² Por.: Ch. Brown, *Understanding International Relations*, Palgrave Macmillan, London 1997, s. 79-80.

³³ Por.: M. Adamkiewicz, *Semantyka polityki bezpieczeństwa. Aspekt moralny*, (w:) *Bezpieczeństwo państw i narodów w procesie integracji europejskiej*, red. W. Śmiałek, J. Tymanowski, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2002, s. 195-203.

³⁴ Szerzej: J. Stańczyk, *Wielowymiarowość bezpieczeństwa – zarys problematyki*, (w:) *Bezpieczeństwo człowieka a proces wsparcia społecznego*, praca zbiorowa pod redakcją naukową J. Dębowskiego, E. Jarmocha, A.W. Świdorskiego, Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, Siedlce 2007, s. 13-24; idem, *Złożoność kategorii bezpieczeństwa – zarys problematyki*, (w:) *Bezpieczeństwo człowieka a transdyscyplinowość*, Tom II, *Aspekty edukacyjne i politologiczne*, Zbiór prac pod redakcją naukową E. Jarmocha, A.W. Świdorskiego, I.A. Trzpił, Akademia Podlaska, Wydział Humanistyczny, Drohiczyńskie Towarzystwo Naukowe, Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, Siedlce 2009, s. 239-255; idem, *Istota kategorii bezpieczeństwa z punktu widzenia wartości*, (w:) *Bezpieczeństwo człowieka a wartości*, Tom II: *Aspekty społeczne i polityczne*, Zbiór prac pod redakcją naukową E. Jarmocha,

na rolę tożsamości i znaczenie pluralizacji we współczesnej wspólnocie międzynarodowej. Sprzyja to poznawaniu złożoności trudnego przecież problemu badawczego, jakim jest bezpieczeństwo w koegzystencji państw.

W dodatku istnieją w nauce duże rozbieżności w definiowaniu kategorii interesów, zaczynając od kwestii określenia ich podmiotu³⁵. Na ogół zamiennie oraz łącznie stosowane jest pojęcie interesu narodu i państwa. Jednak wskazuje się na fakt, że nie ma wciąż takiej jego definicji, która mogłaby zostać uznana za w pełni reprezentatywną i komplementarną. Wynika to choćby z trudności definicyjnych pojęcia naród: „Samo określenie «narodowy» może odnosić się zarówno do kulturowo-etnicznego, jak i polityczno-państwowego, a nawet ideologicznego podmiotu. W pierwszym odniesieniu chodzi o naród w znaczeniu «wspólnoty krwi», w znaczeniu drugim o «wspólnotę obywatelską», zaś w odniesieniu ideologicznym rzecz może dotyczyć na przykład «wspólnot klasowych»”³⁶. A przecież, oprócz państwa i narodu, wyodrębniane są współcześnie także inne podmioty interesów: grupy państw (przynależne do regionu lub skupione w ramach organizacji międzynarodowych), podsystemy czy nadsystemy państw (z uwagi właśnie na ich interesy), transnarodowi uczestnicy stosunków międzynarodowych (w tym korporacje) czy nawet system międzynarodowy (globalny)³⁷. Wzięte pod uwagę muszą więc zostać skomplikowane relacje między różnymi podmiotami interesów, uwzględniając nie tylko różnicowanie się ich interesów, tzw. krzyżowanie, wykluczanie czy sprzeczności, lecz również ich zbliżanie i upodabnianie. Te ostatnie uwidaczniają się najmocniej w procesach globalizacji i integracji międzynarodowej.

Niezależnie od mnożących się interpretacji czy subiektywnych różnic w pojmowaniu interesu narodowego, należy obiektywnie zakładać, że fundamentalną jego istotą jest ochrona przetrwania i zdolności rozwojowych wspólnoty narodowej, czego niezbędnym warunkiem we współczesnym świecie jest gwarantowanie bezpiecznego i suwerennego bytu państwa³⁸. Jednak i w tak fundamentalnych kwestiach ludzie

---

A.W. Świdorskiego, I.A. Trzpił, Akademia Podlaska., Wydział Humanistyczny, Drohiczyńskie Towarzystwo Naukowe, Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, Siedlce 2010, s. 11-26.

³⁵ Zauważa się wręcz, że: „teorie dotyczące ludzkich interesów należą do jednych z najbardziej kontrowersyjnych w filozofii, politologii i teorii społecznej”. R.A. Dahl, B. Stinebrickner, *Współczesna analiza polityczna*, Wydawnictwo Scholar, Warszawa 2007, s. 35.

³⁶ S. Bieliń, *Polityka w stosunkach międzynarodowych*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2010, s. 74.

³⁷ T. Łoś-Nowak, *Interesy narodowe i międzynarodowe*, (w:) *Współczesne stosunki międzynarodowe*, red. T. Łoś-Nowak, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1997, s. 68 i 71. Por. Zbigniew Czachór, *Uczestnicy stosunków międzynarodowych*, (w:) *Międzynarodowe stosunki polityczne*, praca zbiorowa pod redakcją W. Malendowskiego, Cz. Mojsiewicza, Wydawnictwo Fundacji Humaniora, Poznań 1996, s. 49; Cz. Maj, *Wartości polityczne w stosunkach międzynarodowych*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 1992.

³⁸ Por. J.J. Wiatr, *Refleksje o polskim interesie narodowym*, Wydawnictwo IFiS PAN, Warszawa 2004, s. 26-27. Por.: K.N. Waltz, *Theory of International Politics*. McGraw-Hill Humanities/Social Sciences/Languages, Berkeley 1979, s. 12.

różnili i różnią się co do sposobu realizacji nawet najbardziej żywotnych celów, różnie zarazem pojmując nawet własny interes narodowy³⁹. Kwestie te stają się niekiedy przedmiotem wieloletnich czy wręcz wielowiekowych sporów wpływających na świadomość historyczną narodu. Jak jednak można dostrzec: „Różnice ocen dotyczących interesu narodowego nie oznaczają jednak, że sama ta kategoria ma charakter subiektywny, zależny od tego, co ludzie na ten temat sądzą, lecz tylko to, że sposób jej rozumienia bywa różny. W przeciwnym wypadku nie miałoby sensu dokonywanie oceny działań dla państwa korzystnych i odróżnianie ich od działań zgubnych”⁴⁰. Praktyczną konsekwencją tego rozumowania będzie przyjęcie za Jerzym J. Wiatrem założenia, że: „teoria interesu narodowego staje się domeną debaty, nie zaś zbiorem aksjomatów.”⁴¹ Interesy narodowe rozpatrywane są w takich dysputach zawsze w kontekście systemowym (wraz z uwzględnieniem, jako ramowego, systemu międzynarodowego) oraz w innych kontekstach szczegółowych: etnicznym, kulturowo-cywilizacyjnym, społeczno-historycznym, religijnym, ideologicznym, politycznym. Wskutek tego następuje przeniesienie do przedmiotu analizy kwestii roli, jaką odgrywają systemy wartości. „Stanowią one swego rodzaju filtry, przez które przechodzą wyobrażenia zbiorowe dotyczące tego, co uważa się za interes narodowy. W tym sensie rozumienie interesu narodowego ma charakter intersubiektywny, jest częścią myślenia zbiorowego”⁴².

Typologie interesów

Interes narodowy jest podstawą polityki wewnętrznej i zagranicznej państwa, a także formułowanych doktryn i strategii⁴³. Jest wytyczną pragmatycznego działania w polityce⁴⁴. Jak słusznie zauważał Janusz Stefanowicz: „Nie ma jak dotychczas innego uzasadnienia kryterium słuszności, ani miernika skuteczności działania organów państwa na arenie międzynarodowej”⁴⁵. Zauważa się, że nawet wobec szczytnych

---

³⁹ Szerzej: F. Gołębski, *Sprzeczności interesów narodowych jako źródło konfliktów międzynarodowych*, (w:) *Problemy badań nad konfliktami i pokojem*, red. W. Kostecki, PISM, Warszawa 1990, s. 20-22.

⁴⁰ J.J. Wiatr, *Zarys nauki o stosunkach międzynarodowych*, Europejska Wyższa Szkoła Prawa i Administracji, Warszawa 2008, s. 62.

⁴¹ Ibidem, s. 63.

⁴² Ibidem, s. 67.

⁴³ Szerzej: J. Stańczyk, *Przeobrażenia międzynarodowego układu sił w Europie na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych. Analiza uwarunkowań i mechanizmów w kontekście bezpieczeństwa międzynarodowego*, Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk, Fundacja im. Friedricha Eberta, Warszawa 1999; idem, *Zmiany doktrynalne po drugiej wojnie światowej a ewolucja systemu bezpieczeństwa europejskiego*, „Myśl Wojskowa”, 2004 nr 3, s. 25-46.

⁴⁴ R. Zięba, *Cele polityki zagranicznej państwa*, (w:) *Wstęp do teorii polityki zagranicznej państwa*, red. nauk. R. Zięba, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2004, s. 39-40.

⁴⁵ J. Stefanowicz, *Anatomia polityki międzynarodowej*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 1999, s. 79.

motywów działania (jak na rzecz pokoju czy dobra ludzkości w ogóle) ostatecznym celem działania państw zawsze pozostają własne interesy. Państwo nie powinno ponieść uszczerbku zwłaszcza w obrębie tzw. żywotnych interesów (*vital interests*)⁴⁶. I właśnie ich wyróżnienie pozostaje podstawą jakichkolwiek typologii interesów⁴⁷. Pojęcie owej żywotności odnosić się ma wprost do przeżycia ludności na danym terytorium zamieszkania w granicach państwa odpowiedzialnego za zapewnienie bezpieczeństwa tej ludności dostępnymi mu środkami i metodami, z wykorzystaniem dostępnych mu instytucji (własnych i międzynarodowych) oraz z należyтым wypełnieniem powierzonych mu przez naród najważniejszych funkcji. Te interesy „można ująć zbiorczo w biologicznej wręcz kategorii woli przetrwania i rozwoju”⁴⁸.

Jest to jedyny rodzaj interesów, co do których na arenie międzynarodowej panuje przekonanie, że o ich realizację należy dosłownie walczyć, niekiedy wszelkimi środkami, wręcz uciekając się do wojny, gdy to konieczne. Są one w tym rozumieniu interesami podstawowymi, które należy odróżniać od interesów drugorzędnych. Kwestia ich rozróżniania bywa oczywiście trudna⁴⁹.

Żywotne interesy narodowe, obejmując zarówno ochronę fizycznego trwania (obrona niepodległości i suwerenności, w tym niepodległości terytorialnej, trwałości instytucji państwowych, tożsamości narodu itd.), jak i swobód rozwojowych (nieskrępowany rozwój społeczno-gospodarczy i kulturalny, podnoszenie poziomu życia, osiąganie dobrobytu itd.), stanowią w istocie zasadnicze składniki bezpieczeństwa narodowego. Przetrwanie i swobody rozwoju narodu czy państwa (bezpieczeństwo pozytywne) składają się przy tym na najważniejszy interes narodowy czy państwowy, określane także jako racja stanu. Dostrzec tu jednak można bardziej złożone relacje: 1) w interesie narodowym czy państwowym (w zakresie racji stanu) leży zachowanie i umacnianie bezpieczeństwa, 2) bezpieczeństwo w swym pozytywnym znaczeniu jest tożsame z interesem narodowym czy państwowym (racją stanu), 3) bezpieczeństwo pozytywne zakłada i umożliwia swobodę realizacji interesów narodowych (racji stanu)⁵⁰. Zgodnie z tymi spostrzeżeniami, w najwięszym skrócie można stwierdzić,

---

⁴⁶ F. Hartmann, *The Relations of Nations*, Macmillan, New York 1962, s. 6, 14.

⁴⁷ Wskazać należy na tak podstawowe typologie, jak oparte na kryterium podmiotowym (interesy: jednostkowe, grupowe, ogólnospołeczne i ogólnoludzkie) i kryterium przedmiotowym (np. interesy polityczne, ekonomiczne czy wojskowe) oraz rozróżnienia na interesy uświadamiane i nieuświadamiane, czy z innego punktu widzenia: zbieżne i rozbieżne, a także kompromisowe. W kontekście tego ostatniego rozróżnienia należy się także odwołać do wyodrębnianych w socjologii interesów uniwersalnych (ogólnoludzkich) i partykularnych (grupowych, klasowych, narodowych). Szerzej: P. Sztompka, *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Wydawnictwo „Znak”, Kraków 2002, s. 443.

⁴⁸ J. Stefanowicz, *Ład międzynarodowy. Doświadczenie i przyszłość*, Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 1996, s. 56.

⁴⁹ Por. F.H. Hartmann, *The Relations of Nations*, Macmillan, New York 1967, s. 5.

⁵⁰ Szerzej: J. Stańczyk, *Współczesne pojmowanie bezpieczeństwa*, Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 1996.

że bezpieczeństwo jest tożsame z pewnością (tj. możliwością, wysokim prawdopodobieństwem) realizacji żywotnych interesów, która oznacza zarówno własną zdolność zaspokajania żywotnych potrzeb i ochrony żywotnych wartości, jak też – w szerszym kontekście – obiektywne warunki ich poszanowania z zewnątrz.

Zdaniem wielu, w tym Johna Garnetta, żywotne interesy narodowe mają przewagę nad interesami międzynarodowego bezpieczeństwa i pokoju⁵¹. Jest to zrozumiałe, gdyż pierwszoplanowym celem państw i narodów jest zapewnienie bezpieczeństwa przede wszystkim sobie. Oczywiście jest ponadto odpowiedzialność rządów wobec własnych społeczeństw, nie zaś wobec społeczności międzynarodowej. Można nawet postawić tezę, że to właśnie dla zagwarantowania bezpieczeństwa społeczności ludzkich powstały państwa. Prymat narodowych interesów bezpieczeństwa nie wyklucza jednak, że niekiedy państwa dla realizacji ważnych celów (na ogół żywotnych, choć niekiedy związanych także z zaspokajaniem aspiracji w zakresie prestiżu międzynarodowego)⁵² podejmują działania nawet w gruncie rzeczy ryzykowne dla swego bezpieczeństwa. Słusznie więc zauważa Stanisław Bieleń, pisząc: „Nawet tak żywotne interesy, jak bezpieczeństwo narodowe, są niekiedy przejściowo przesuwane z wierzchołka hierarchii, gdy rządy uznają potrzebę zwiększenia ryzyka w poszukiwaniu innych celów, w jakimś momencie ocenianych wyżej”⁵³. Głównym celem pozostaje jednak ochrona żywotnych wartości. Według Józefa Kukułki: „Do podstawowych wartości, które składają się na bezpieczeństwo narodowe, zalicza się przede wszystkim:

- przetrwanie (państwowe, etniczne i biologiczne), któremu każde państwo gotowe jest poświęcić inne wartości, gdyż tracą one sens w przypadku zagrożenia przetrwania samego podmiotu;
- integralność terytorialną (w sensie fizycznym, narodowym i państwowym);
- niezależność polityczną (w sensie ustrojowym, samowładności i swobody afiliacji);
- jakość życia (w sensie poziomu życia, szczebla rozwoju społeczno-gospodarczego i systemu kulturalnego), która wymaga dużo zdrowego rozsądku, aby nie była zbyt maksymalistycznie traktowana.

---

⁵¹ *Theories of Peace and Security. A Reader in Contemporary Strategic Thought*, Ed. by J. Garnett, Macmillan, London 1970, s. 35. Por. J. Frenkel, *International Politics. Conflict and Harmony*, Allen Lane, London 1969, s. 97.

⁵² Por. R. Aron, *Pokój i wojna między narodami (teoria)*, Centrum im. Adama Smitha, EXIT, Warszawa 1995, s. 99-106.

⁵³ S. Bieleń, *Modele bezpieczeństwa międzynarodowego w nauce brytyjskiej*, „Sprawy Międzynarodowe”, 1983, z. 10, s. 110. Por. R. Aron, *Pokój i wojna między narodami...*, s. 101; Z. Brzeziński, *In Quest of National Security*, Westview Press, London 1988.

Zagrożenie którejkolwiek z czterech wymienionych wartości prowadzi do ograniczania żywotnych interesów państw, a tym samym oznacza zmniejszenie bezpieczeństwa narodowego⁵⁴.

Rozróżnienie na interesy żywotne i dalszoplanowe nie jest precyzyjne, jak również nie jest oczywiście jedyne. Złożoność interpretacyjną w klasyfikowaniu interesów narodowych obrazuje w dużym stopniu typologia zaproponowana przez amerykańskiego politologa Arnolda Wolfersa. Żywotne interesy sklasyfikował on w trzech kategoriach: 1) samorealizacja (*self-entention*), która niekiedy odnoszona jest wprost do egoizmu w ramach działań rewizjonistycznych na rzecz narodowej ekspansji, a może przecież przejawiać się słusznymi roszczeniami terytorialnymi czy żądaniami zadośćuczynienia krzywd; 2) zachowanie własnej tożsamości (*self-preservation*), niekiedy utożsamiane z istotą bezpieczeństwa narodowego, co realizuje się w działaniach na rzecz stabilizacji określonego *status quo* (w tym własnej niepodległości i integralności terytorialnej), ale również ochrony stref wpływów i to także poprzez działania prewencyjne; 3) samowyrzeczenie się (*self-abnegation*), kiedy dla osiągnięcia tzw. celów wyższych dla interesów ogólnoludzkich (pokój, humanitaryzm) państwa skłonne są do samoograniczenia w zakresie zbrojeń czy jakiegoś wkładu na rzecz umacniania solidarności międzynarodowej i promowania uniwersalnych wartości⁵⁵.

W interpretacji Thomasa Robinsona interesy narodowe dają się wyspecyfikować w następujący sposób: 1) interesy podstawowe: „dotyczą ochrony tożsamości fizycznej, politycznej i kulturowej państwa oraz przetrwania zagrożenia zewnętrznego. Interesy podstawowe nie mogą być przedmiotem kompromisu ani przetargu. Wszystkie państwa mają analogiczne interesy i muszą ich bronić za wszelką cenę. Są one względnie stabilne w czasie i przestrzeni”; 2) interesy drugorzędne: „nie są identyczne z podstawowymi, lecz mogą je wspierać”; 3) interesy zmienne: „zależne od poglądów decydentów, układu sił politycznych, nastrojów opinii publicznej. Owe zmienne interesy mogą nie korelować z poprzednimi dwiema kategoriami”; 4) interesy ogólne: „dotyczą szerszych sfer geograficznych i większych grup państw”; 5) interesy specyficzne: „w odróżnieniu od poprzedniej kategorii bardziej wybiórcze, zwykle ściśle określone w czasie i przestrzeni”⁵⁶. Jego typologia uzupełniona jest jeszcze trzema grupami interesów międzynarodowych, którymi są: 1) interesy wspólne (identyczne lub podobne interesy państw jako członków społeczności międzyna-

---

⁵⁴ J. Kukułka, *Bezpieczeństwo a współpraca europejska: współzależności i sprzeczności interesów*, „Sprawy Międzynarodowe”, 1982, z. 7, s. 34.

⁵⁵ Szerzej: A. Wolfers, *The Pole of Power and the Pole of Indifference*, (w:) *International Politics and Foreign Policy*, Ed. by J.N. Rosenau, Free Pr. New York 1969, s. 179-180; idem, *Discord and Collaboration. Essays on International Politics*, The Johns Hopkins Press, Baltimore 1962, s. 70-89.

⁵⁶ T.W. Robinson, *National Interests*, (w:) *International Politics and Foreign Policy*, Ed. by J.N. Rosenau, Free Pr. New York 1969, s. 184-185.

rodowej), 2) interesy komplementarne (co prawda nie identyczne, lecz stanowiące podstawę osiągania porozumień w określonych kwestiach); 3) interesy sprzeczne (jednak niemające charakteru trwałego i możliwe do przekształcenia w przyszłości w interesy wspólne lub komplementarne).

Nieco zbliżoną do powyższej klasyfikacji typologię interesów proponował Janusz Stefanowicz, wyodrębniając: 1) według kryterium trwania: „interesy «wieczyste», aktualne w dłuższych, niekiedy kilkuwiekowych okresach, zazwyczaj związane z położeniem geopolitycznym państwa, oraz interesy zmienne, zależne od bieżących, koniunkturalnych zjawisk politycznych lub gospodarczych w stosunkach międzynarodowych (np. polityka monetarna)”; 2) według kryterium przestrzennego: „interesy ogólne, realizowane w skali świata lub wielkiego regionu (np. polityka militarna mocarstw), oraz interesy lokalne (np. stosunki z państwami ościennymi)”; 3) według kryterium korelacji ze środowiskiem międzynarodowym: „interesy tożsame z dążeniami większości lub określonej grupy państw (np. zapobieganie wojnie nuklearnej lub rozprzestrzenianiu broni jądrowych, regulowanie międzynarodowych stosunków gospodarczych czy wielostronne przedsięwzięcia kulturalne); interesy komplementarne (np. w systemie integracji gospodarczej) oraz interesy sprzeczne czy sporne, które jednak metodami dyplomacji i w wyniku kompromisu, mogą przekształcić się w komplementarne, a nawet tożsame (np. w procesie ograniczania zbrojeń)”⁵⁷.

Niezwykle interesującą klasyfikację interesów, a można zauważyć, że opartą na teorii współzależności, zaproponował Józef Kukułka: „1. Typ interesów egzystencjalnych, który obejmuje interesy całości, bezpieczeństwa, pewności, przetrwania, identyfikacji, rozwoju, przystosowania i perspektywy uczestników stosunków międzynarodowych oraz ich systemów. 2. Typ interesów koegzystencjalnych, który obejmuje interesy autonomiczności, suwerenności, uczestnictwa, współżycia, współpracy, korzyści, wzajemności, pozycji, roli i normatywizacji. 3. Typ interesów funkcjonalnych, który obejmuje interesy skuteczności, sprawności, informacji, regulacji i innowacji”⁵⁸. Jest to rzeczywiście oryginalna klasyfikacja i zachowująca dużą aktualność z uwagi na swą zwartość, spójność i logiczność. Obejmuje w syntetyczny sposób szeroki zakres interesów, a innowację stanowiło uwzględnienie w niej interesów funkcjonalnych jako sprawnościowych, mających służyć efektywnemu realizowaniu interesów egzystencjalnych (najbardziej typowych dla państw i narodów) oraz koegzystencjalnych (typowych bardziej dla organizacji i ruchów międzynarodowych), a tym samym dotyczących wszystkich uczestników stosunków międzynarodowych.

---

⁵⁷ J. Stefanowicz, *Ład międzynarodowy. Doświadczenie i przyszłość*, Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 1996, s. 57. Wcześniej wspólnie z Michałem Dobroczyńskim proponowali typologię interesów skoncentrowanych w dwóch zasadniczych grupach: 1) tożsamości i bezpieczeństwa; 2) współpracy i współzawodnictwa. M. Dobroczyński, J. Stefanowicz, *Polityka zagraniczna*, PWN, Warszawa 1984, s. 15-32.

⁵⁸ J. Kukułka, *Problemy teorii stosunków międzynarodowych*, PWN, Warszawa 1978, s. 265.

Bezpieczeństwo znajduje największe odzwierciedlenie w interesach egzystencjalnych⁵⁹, które są najważniejsze w polityce państw i ich wzajemnych oddziaływaniach. Interesy te najpełniej dotyczą istoty państwa, w tym trzech klasycznie wyszczególnianych elementów konstytuujących państwo, a więc ochrony terytorium (integralność terytorialna, nienaruszalność granic), ludności (przetrwanie, tożsamość) i władzy (niezawisłość, suwerenność). Dotyczą najbardziej zasadniczych warunków przetrwania narodu, w tym jego zdolności adaptacyjnych do zmian środowiska funkcjonowania oraz niezbędnych swobód rozwojowych. Interesy te, jako najważniejsze, cechują się największą trwałością i stabilnością, a kompromisy w ich zakresie są najtrudniejsze. Współcześnie spotkać się można jednak i z interpretacjami, które do bezpieczeństwa odnoszą wszystkie z tych trzech grup interesów (egzystencjalne, koegzystencjalne i funkcjonalne)⁶⁰.

Złożoność urzeczywistniania interesów narodowych w zakresie bezpieczeństwa

Przyporządkowując państwom określone typy interesów, adekwatnie do rozróżnień dokonywanych w ramach różnych typologii, trzeba mieć jednak świadomość ich przewartościowań w kontekście zmian uwarunkowań realizacji potrzeb, mających miejsce choćby w związku z pojawiającymi się nowymi wyzwaniami (zarówno szansami, jak i zagrożeniami)⁶¹. To naturalne, zwłaszcza wzięwszy pod uwagę pogląd, że: „Zgodnie z «konstruktywistycznym» podejściem, interesy są uświadamianymi preferencjami państw, które rodzą się jako rezultat tak wewnętrznych warunków materialnych, jak i potrzeb funkcjonalnych. Jednakże preferencje te powstają także pod wpływem czynników zewnętrznych, często jako wynik naśladownictwa innych, a także uczenia się na wzorach sprawdzonych bądź przeżytym doświadczeniu innych uczestników stosunków międzynarodowych. Są wreszcie pochodną ról i utrwalonych wzorów zachowań w środowisku międzynarodowym”⁶². Dla przykładu, zdaniem Kazimierza Łastawskiego, realizacja żywotnych interesów państw jest współcześnie

---

⁵⁹ Por.: J. Frankel, *National Interest*, Macmillan, London 1970, s. 20.

⁶⁰ T. Łoś-Nowak, *Bezpieczeństwo państwowe (narodowe)*, (w:) *Encyklopedia politologii*, red. M. Żmigrodzki, Tom 5: *Stosunki międzynarodowe*, red. T. Łoś-Nowak, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2002, s. 44.

⁶¹ Dla przykładu, współczesne państwa „swoje interesy ujmują w sposób, jakiego nie przewidywała teoria realistyczna w klasycznym wydaniu. Systemy wartości, kultura i instytucje wywierają wpływ na definiowanie przez państwa swoich interesów. Interesy te kształtowane są na dodatek nie tylko przez lokalne wartości i instytucje, lecz także normy i instytucje międzynarodowe”. S.P. Huntington, *Zderzenie cywilizacji*, Wydawnictwo Muza, Warszawa 1998, s. 31.

⁶² S. Bieleń, *Tożsamość i interesy narodowe w procesach identyfikacji międzynarodowej państw*, (w:) *Porządek międzynarodowy u progu XXI wieku: wizje – koncepcje – paradygmaty*, red. nauk. R. Kuźniar, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2005, s. 533.

determinowana następującymi czynnikami: 1) zachowaniem suwerenności i integralności terytorialnej, 2) utrzymaniem stabilności politycznej, 3) utrzymaniem oraz wzbogacaniem tożsamości kulturowej, 4) zapewnieniem optymalnych warunków życia obywateli⁶³. Kategoria interesów jawi się pod tym względem jako dynamiczna i to zarówno w czasie, jak i poniekąd w przestrzeni oddziaływań między uczestnikami stosunków międzynarodowych. Oczywiście najtrwalszą postać zachowują w tych uwarunkowaniach interesy najbardziej żywotne, choć sposoby ich realizacji będą już ulegały modyfikacjom. W dodatku, zapewnienie bezpiecznego rozwoju wymaga uwzględniania różnych aspektów bezpieczeństwa: politycznego, gospodarczego (zwłaszcza surowcowego i energetycznego), militarnego, ekologicznego i społeczno-kulturowego⁶⁴. Dokonujące się redefinicje interesów narodowych są naturalną konsekwencją procesu dziejowego, zachodzącego zarówno w wymiarze wewnętrznym państw (wewnątrzspołecznym), jak również w wymiarze międzynarodowym.

Powinno się pamiętać o tym, że myślenie w kategorii interesu zawsze dotyczy zysków lub strat w relacjach międzyludzkich (łac. *inter esse* – być między wieloma, tworzyć więzi pomiędzy wieloma). Interes może więc ludzi łączyć lub dzielić, zwłaszcza gdy weźmiemy pod uwagę grupy ludzi, włącznie z narodowymi. Miarą owych zysków lub strat będzie jakaś wartość, będąca przedmiotem tych relacji (a są to relacje: obrotu i wymiany dokonywanych na drodze współpracy transakcji bądź rywalizacji lub nawet walki w drodze wymuszania na innych własnych korzyści)⁶⁵. Osiąganie korzyści może też polegać na unikaniu szkód, strat oraz na ich minimalizowaniu. Bez wątplenia silnym czynnikiem motywującym działania człowieka i grup ludzkich jest w tym kontekście strach o własne bezpieczeństwo. A zatem bezpieczeństwo z całą pewnością stanowi centralną wartość w zakresie pojmowania interesu narodowego. Uniknięcie strachu stanowić może o komforcie życia zarówno jednostkowego człowieka, jak też grup ludzkich łączących się w narody. Jednak,

---

⁶³ K. Łastawski, *Interesy narodowe współczesnych państw europejskich*, (w:) *Wizje dobrego państwa. Państwo w procesach przemian. Teoria i praktyka*, red. A. Lisowska i A.W. Jabłoński, Polskie Towarzystwo Nauk Politycznych, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2009, s. 48-49. Szerzej: idem, *Polska racja stanu po wstąpieniu do Unii Europejskiej*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2009.

⁶⁴ K. Łastawski, *Interesy narodowe współczesnych państw europejskich*, (w:) *Wizje dobrego państwa...*, s. 49. Szerzej: B. Buzan, *People, States and Fear. An Agenda for International Security Studies in the Post-War Era*, Lynne Rienner, Boulder 1991, s. 19-20.

⁶⁵ Współpraca, rywalizacja i walka stanowią trzy zasadnicze formy stosunków międzyludzkich. W koncepcji trzech działów prakseologii Mirosława Sułka współpraca i walka należą do tzw. sfery realnej, natomiast rywalizacja do sfery regulacji, a życie społeczne jest syntezą współpracy i walki w różnych dziedzinach i różnych proporcjach. „W zależności od zakresu i wagi sprzecznych interesów, rywalizacja bardziej nasycona jest etyką współpracy, bądź etyką walki. Sprzeczne interesy występują zawsze, dlatego np. polityka międzynarodowa nigdy nie będzie w pełni «moralna»”. M. Sułek, *Trzy działy prakseologii*, „Rocznik Naukowy Wydziału Zarządzania w Ciechanowie Wyższej Szkoły Menedżerskiej w Warszawie”, z. 1-2, t. II, Ciechanów 2008, s. 13. Publikacja dostępna na stronie internetowej Instytutu Misesa: <http://www.mises.pl>.

jak już zauważał Tukidydes, dla osiągnięcia pełni tego komfortu uwzględniać należy jeszcze honor, będący obok strachu i interesów ważnym motywem działania. W tym zespoleniu wiodących czynników motywacyjnych strach jest czynnikiem zorientowanym negatywnie, gdyż podejmuje się działania, by go uniknąć. Jednak w największym stopniu ma on znaczenie egzystencjalne. Honor motywuje dodatnio, by go zachować, pomimo trudności wynikających z obiektywnie rodzących się, niejako nawet wprost przeciw niemu, przeciwności. To może kłócić się z wymogami zachowania egzystencji, ale ma znaczenie w koegzystencji państw, głównie dla uzyskania dobrej oceny (i oczywiście własnej samooceny). Niekiedy czynnik ten może zmusić też do poddania się rozwiązaniom prawnomiędzynarodowym, by nie stracić dobrej opinii. Interesy zaś same w sobie nie są łatwe do jednoznacznego wartościowania, gdyż stanowią skłonność do realizowania określonych celów i dopiero te łatwiej podlegają ocenom. Zazwyczaj przecież jest tak, że wyliczane w ramach interesów narodowych wartości, które mają być zagwarantowane, są wartościami o charakterze uniwersalnym i trudno byłoby ich państwom odmawiać. Tak więc interesy miałyby znaczenie funkcjonalne na drodze przekształcania odczuwanych potrzeb w cele realizacyjne. Tym samym trudno zgodzić się, przyjmując powyższe rozumienie, z poglądem o ich autoteliczności – nie wydaje się, by mogły być wartością samą w sobie, chociaż w praktyce wewnątrzpaństwowej taką instrumentalną rolę narzuca się interesowi narodowemu. Służy to wówczas politycznej retoryce i wzmacnianiu jedności (identyfikacji i tożsamości)⁶⁶ wokół nadrzędnych w państwie celów i wartości, a za takie określa się wówczas interesy narodowe, choć ujmowane dla tych celów chyba bardziej enigmatycznie. Obrazuje to jednak zbiorczy i złożony charakter kategorii interesu.

Jednocześnie należy mieć świadomość prawidłowości, że to właśnie na skutek różnic, a zwłaszcza sprzeczności interesów, dochodzi do napięć, sporów i konfliktów międzynarodowych, rozstrzyganych nie tylko metodami prawno-politycznymi, lecz także niedyplomatycznymi. Partykularyzm interesów narodowych jest jednak zjawiskiem obiektywnym w stosunkach międzynarodowych pomiędzy suwerennymi podmiotami działającymi w środowisku wysoce zdecentralizowanym, poliarchicznym i policentrycznym, a przy tym także zanarchizowanym. U podstaw owych problemów leży zróżnicowanie pod względem formułowanych przez państwa celów na tle potrzeb aspiracyjnych (aspiracji) i potrzeb operacyjnych (rzeczywistych interesów)⁶⁷. „Subiektywna wola realizacji danego interesu prowadzi do formułowania celu aktywności podmiotu. W ten sposób współzależność potrzeb, interesów i celów tworzy wewnętrzny mechanizm wszystkich procesów oddziaływań międzynarodo-

---

⁶⁶ „Interes narodowy jest przejawem tożsamości państwa i jednocześnie spełnia wobec niej funkcje kreatywne”, S. Bieliń, *Polityka w stosunkach międzynarodowych...*, s. 82. Por. ibidem, s. 78.

⁶⁷ J. Kukulka, *Wstęp do nauki o stosunkach międzynarodowych*, Instytut Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2003, s. 151.

wych”⁶⁸. Mamy w ich ramach do czynienia z powszechną chęcią maksymalizowania własnych interesów narodowych i stosunkowo niewieloma celami wspólnymi. Skutkuje to powstawaniem asymetrii współzależności w stosunkach międzynarodowych, określanej jako współzależność ujemna, a więc – wprost – zależność jednych podmiotów od drugich, prowadząca do napięć między nimi⁶⁹. Co przy tym ważne, obserwuje się, że dynamika narastania napięć jest z reguły w stosunkach międzynarodowych większa od postępu przywracania odprężenia. Zauważyć przy tym można, że: „Negatywne zjawiska w funkcjonowaniu państw są wyjątkowo niebezpieczne w sytuacjach braku stabilności władz czy przy szybko zmieniających się układach sił politycznych. Łatwiej jest bowiem oddziaływać negatywnie na interes narodowy, trudniej zaś stwarzać warunki stabilności politycznej”⁷⁰.

W opiniach przedstawicieli, w wyodrębniającej się jako gałąź poznania *securitologii*: „Konflikt interesów w kategoriach bezpieczeństwa jest wyraźny, ale możliwy do rozpoznania i przezwyciężenia”⁷¹. Dostrzegają oni bowiem liczne związki pomiędzy różnymi podmiotami bezpieczeństwa: jednostkami ludzkimi, małymi grupami społecznymi i większymi w postaci społeczeństw oraz ludzkością. W ramach oddziaływań pomiędzy tymi, jakże różnymi podmiotami, zarysowują się głębiej pojęte zależności, które możemy w zakresie podjętych tu rozważań odnosić do interesów. Konsekwencją przyjęcia do wiadomości owych zależności jest wniosek, że: „Ludzkość (gatunek ludzki) to nie tylko wielka grupa społeczna, ale także kultura i ciągłość historyczna. Ochrona tej wartości zasługuje na pierwszeństwo w takim znaczeniu, że bez wspólnoty ludzkiej niemożliwa jest egzystencja i kultura człowieka. Wspólnota ludzka jest wytworem ludzi, a zatem ochrona ludzi nie jest możliwa bez bezpieczeństwa ludzkości”⁷². Pogląd ten jest zbieżny z pojęciem uniwersalnych interesów ludzkości, w szerszym kontekście warunkujących realizację interesów jednostkowego człowieka. Z pełnym przekonaniem możemy te uniwersalne interesy ludzkości odnosić do ogólnościowych interesów pokoju i bezpieczeństwa.

---

⁶⁸ Idem, *Zaspokajanie potrzeb i rozwiązywanie konfliktów w stosunkach międzynarodowych*, (w:) *Stosunki międzynarodowe: geneza, struktura, dynamika...*, s. 244.

⁶⁹ Idem, *Procesy internacjonalizacji i współzależności w stosunkach międzynarodowych*, (w:) *Stosunki międzynarodowe: geneza, struktura, dynamika...*, s. 236-239.

⁷⁰ K. Łastawski, *Interesy narodowe współczesnych państw europejskich*, (w:) *Wizje dobrego państwa...*, s. 50.

⁷¹ L.F. Korzeniowski, *Bezpieczeństwo jako dobro społeczne: potrzeba, wartość i prawo człowieka*, (w:) *Grupy dyspozycyjne w obliczu Wielkiej Zmiany. Kulturowe i społeczne aspekty funkcjonowania w świetle procesów integracyjnych*, red. J. Maciejewski, M. Bodziany i K. Dojna, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2010, s. 112.

⁷² Ibidem.

Poglądy te są zresztą bliskie idealistycznym trendom także w nurtach neoliberalnego *security studies*⁷³. Ich przejawy znajdujemy w różnych przedsięwzięciach zakładających szersze harmonizowanie interesów pomiędzy państwami w myśl dobra wspólnego społeczności międzynarodowej, co realizowane jest w działaniach kolektywnych i akomodacyjnych, a zwłaszcza kooperacyjnych⁷⁴. Bliskie im są wszelkie koncepcje z zakresu wzmacniania tzw. miękkich (pozawojzkowych) aspektów bezpieczeństwa, jak np. koncepcja bezpieczeństwa demokratycznego, odwołującego się m.in. do poszanowania praw i wolności człowieka⁷⁵. Jednak nawet z bardziej realistycznego punktu widzenia dostrzega się konieczność większej harmonizacji interesów państw we współczesnych stosunkach międzynarodowych. Jak słusznie na ten temat mówi Stanisław Bieleń: „We współczesnych stosunkach międzynarodowych mamy do czynienia z silnie zaawansowaną internacjonalizacją życia społecznego, w tym polityki państw, co oznacza występowanie dialektycznych procesów łączenia interesów poszczególnych państw oraz rozwiązywania sprzeczności, stanowiących o ruchu i rozwoju poszczególnych uczestników i całego ich systemu”⁷⁶.

Tak więc, obok istotnej wagi determinantu polityki bezpieczeństwa, jakim jest siła państwa, nie mniej ważna staje się obecnie rola rosnącej współzależności państw, efektem czego jest ich współzależność bezpieczeństwa. W tym aspekcie można i zarazem należy też zauważyć, że polityka bezpieczeństwa jednych państw zagrażać może bezpieczeństwu innych państw i narodów, a w szerszym wymiarze – oczywiście – także międzynarodowemu bezpieczeństwu i pokojowi. Bezpieczeństwo zewnętrzne państwa i bezpieczeństwo międzynarodowe są więc ściśle i w rosnącym stopniu współzależne.

* * *

Znaczenie bezpieczeństwa z punktu widzenia interesów narodowych odzwierciedla jego egzystencjalną naturę, obrazuje trudności urzeczywistniania w relacjach międzynarodowych, a zarazem podkreśla polityczny charakter. Jego analiza poprzez

---

⁷³ Szerzej: J. Czaputowicz, *Bezpieczeństwo w teoriach stosunków międzynarodowych*, (w:) *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Teoria i praktyka*, red. nauk. K. Żukrowska i M. Gracik, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa 2006, s. 47-78.

⁷⁴ „W przypadku uczestników bezpieczeństwa kooperatywnego, ich interesy będą się zawierały w pożądaniach współczesnej rzeczywistości międzynarodowej. To oznacza, że interesy będą z reguły skierowane na zewnątrz, a ich urzeczywistnienie będzie zależne od innych uczestników systemu. Mówiąc inaczej, interesy będą odzwierciedlały wyraźnie zależności pomiędzy uczestnikami a ich środowiskiem zewnętrznym”, Witold Pokruszyński, *Kryteria bezpieczeństwa międzynarodowego*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide’a De Gasperi w Józefowie, Józefów 2008, s. 54.

⁷⁵ Szerzej: J. Jaskiernia, *Bezpieczeństwo demokratyczne jako wymiar bezpieczeństwa europejskiego*, (w:) *Polityka bezpieczeństwa na Starym Kontynencie*, red. T. Jarocki i W. Sokała, Polskie Towarzystwo Nauk Politycznych, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2010, s. 86-102.

⁷⁶ S. Bieleń, *Tożsamość i interesy narodowe w procesach identyfikacji międzynarodowej państw*, (w:) *Porządek międzynarodowy...*, s. 540.

kategorię interesów oddaje właściwą bezpieczeństwu złożoność, na którą w zasadniczy sposób składają się oddziaływania interesów różnych podmiotów bezpieczeństwa na różnych jego płaszczyznach przedmiotowych. Ten punkt widzenia w pełni potwierdza współzależność bezpieczeństwa rozumianego w sposób personalny i strukturalny.

BIBLIOGRAFIA

1. M. ADAMKIEWICZ, *Semantyka polityki bezpieczeństwa. Aspekt moralny*, (w:) *Bezpieczeństwo państw i narodów w procesie integracji europejskiej*, red. W. Śmialek, J. Tymanowski, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2002.
2. R. ARON, *Pokój i wojna między narodami (teoria)*, Centrum im. Adama Smitha, EXIT, Warszawa 1995.
3. U. BECK, *Władza i przeciwładza w epoce globalnej. Nowa ekonomia polityki światowej*, Wydawnictwo Scholar, Warszawa 2006.
4. S. BIELEŃ, *Modele bezpieczeństwa międzynarodowego w nauce brytyjskiej*, „Sprawy Międzynarodowe”, 1983, z. 10.
5. S. BIELEŃ, *Polityka w stosunkach międzynarodowych*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2010.
6. S. BIELEŃ, *Tożsamość i interesy narodowe w procesach identyfikacji międzynarodowej państw*, (w:) *Porządek międzynarodowy u progu XXI wieku: wizje – koncepcje – paradygmaty*, red. nauk. R. Kuźniar, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2005.
7. CH. BROWN, *Understanding International Relations*, Palgrave Macmillan, London 1997.
8. Z. BRZEZIŃSKI, *In Quest of National Security*, Westview Press, London 1988.
9. B. BUZAN, *People, States and Fear. An Agenda for International Security Studies in the Post-War Era*, Lynne Rienner, Boulder 1991.
10. M. CIEŚLARCZYK, *Teoretyczne i metodologiczne podstawy badania problemów bezpieczeństwa i obronności państwa*, Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, Siedlce 2009.
11. Z. CZACHÓR, *Uczestnicy stosunków międzynarodowych*, (w:) *Międzynarodowe stosunki polityczne*, praca zbiorowa, red. W. Malendowski, Cz. Mojsiewicz, Wydawnictwo Fundacji Humaniora, Poznań 1996.
12. J. CZAPUTOWICZ, *Bezpieczeństwo w teoriach stosunków międzynarodowych*, (w:) *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Teoria i praktyka*, red. nauk. K. Żukrowska i M. Gracik, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa 2006.
13. R.A. DAHL, B. STINEBRICKNER, *Współczesna analiza polityczna*, Wydawnictwo Scholar, Warszawa 2007.
14. M. DOBROCYŃSKI, J. STEFANOWICZ, *Polityka zagraniczna*, PWN, Warszawa 1984.
15. A. DYBCZYŃSKI, *Interes narodowy*, (w:) *Encyklopedia politologii*, red. M. Żmigrodzki, Tom 5: *Stosunki międzynarodowe*, red. T. Łoś-Nowak, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2002.

16. J. FRANKEL, *National Interest*, Macmillan, London 1970.
17. J. FRENKEL, *International Politics. Conflict and Harmony*, Allen Lane, London 1969.
18. A. GAŁGANEK, *Neorealizm: interes narodowy a funkcjonowanie systemu międzynarodowego. Próba rekonstrukcji*, (w:) *Interesy narodowe a współistnienie państw*, red. Z.J. Pietraś, M. Pietraś, Wydawnictwo UMCS, Lublin 1989.
19. R. GILPIN, *War and Change in World Politics*, Cambridge University Press, New York–Cambridge 1981.
20. F. GOŁEMBSKI, *Sprzeczności interesów narodowych jako źródło konfliktów międzynarodowych*, (w:) *Problemy badań nad konfliktami i pokojem*, red. W. Kostecki, PISM, Warszawa 1990.
21. S. GUZZINI, R. Gilpin: *the Realist Quest for the Dynamics Power*, (in) *The Future of International Relations. Masters in Making*, Eds by I.B. Neumann, O. Waever, Routledge, London 1997.
22. F.H. HARTMANN, *The Relations of Nations*, Macmillan, New York 1962.
23. R. HERBUT, *Interes polityczny jako kategoria politologiczna*, (w:) *Studia z teorii polityki*, red. A.W. Jabłoński, L. Sobkowiak, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1999.
24. A. HEYWOOD, *Politologia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.
25. S.P. HUNTINGTON, *Zderzenie cywilizacji*, Wydawnictwo Muza, Warszawa 1998.
26. J. JASKIERNIA, *Bezpieczeństwo demokratyczne jako wymiar bezpieczeństwa europejskiego*, (w:) *Polityka bezpieczeństwa na Starym Kontynencie*, red. T. Jarocki i W. Sokała, Polskie Towarzystwo Nauk Politycznych, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2010.
27. W. KITLER, *Obrona narodowa III RP. Pojęcie, organizacja, system*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2002.
28. T. KOCOWSKI, *Systemowe koncepcje repertuaru potrzeb człowieka*, „Prakseologia”, 1975, nr 3-4.
29. L.F. KORZENIOWSKI, *Bezpieczeństwo jako dobro społeczne: potrzeba, wartość i prawo człowieka*, (w:) *Grupy dyspozycyjne w obliczu Wielkiej Zmiany. Kulturowe i społeczne aspekty funkcjonowania w świetle procesów integracyjnych*, red. J. Maciejewski, M. Bodziany i K. Dojna, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2010.
30. S.D. KRASNER, *Defending the National Interest: Raw Materials Investments and U.S. Foreign Policy*, Princeton University Press, Princeton 1978.
31. F. KRATOCHWIL, *One the notion of „interest” in international relations*. “International Organization”, Winter 1982, vol. 36, no. 1.
32. J. KUKUŁKA, *Bezpieczeństwo a współpraca europejska: współzależności i sprzeczności interesów*, „Sprawy Międzynarodowe”, 1982, z. 7.
33. J. KUKUŁKA, *Problemy teorii stosunków międzynarodowych*, PWN, Warszawa 1978.
34. J. KUKUŁKA, *Procesy internacjonalizacji i współzależności w stosunkach międzynarodowych*, (w:) *Stosunki międzynarodowe: geneza, struktura, dynamika*, red. nauk. E. Halizak i R. Kuźniar, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2000.

35. J. KUKUŁKA, *Wstęp do nauki o stosunkach międzynarodowych*, Instytut Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2003.
36. J. KUKUŁKA, *Zaspokajanie potrzeb i rozwiązywanie konfliktów w stosunkach międzynarodowych*, (w:) *Stosunki międzynarodowe: geneza, struktura, dynamika*, red. nauk. E. Halizak i R. Kuźniar, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2000.
37. K. ŁASTAWSKI, *Interesy narodowe współczesnych państw europejskich*, (w:) *Wizje dobrego państwa. Państwo w procesach przemian. Teoria i praktyka*, red. A. Lisowska i A.W. Jabłoński, Polskie Towarzystwo Nauk Politycznych, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2009.
38. K. ŁASTAWSKI, *Polska racja stanu po wstąpieniu do Unii Europejskiej*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2009.
39. K. ŁASTAWSKI, *Racja stanu Rzeczypospolitej Polskiej*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Warszawie, Warszawa 2000.
40. T. ŁOŚ-NOWAK, *Bezpieczeństwo państwowe (narodowe)*, (w:) *Encyklopedia politologii*, red. M. Żmigrodzki, Tom 5: *Stosunki międzynarodowe*, red. T. Łoś-Nowak, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2002.
41. T. ŁOŚ-NOWAK, *Interesy narodowe i międzynarodowe*, (w:) *Współczesne stosunki międzynarodowe*, red. T. Łoś-Nowak, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1997.
42. T. ŁOŚ-NOWAK, *Stosunki międzynarodowe. Teorie – systemy – uczestnicy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2000.
43. Cz. MAJ, *Wartości polityczne w stosunkach międzynarodowych*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 1992.
44. H. MORGENTHAU, *Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace*, New York 1965.
45. H. MORGENTHAU, *Politics in the Twentieth Century*, vol. 1: *The Decline of Democratic Politics*, University of Chicago Press, Chicago 1958.
46. E.L. MORSE, *The Transformation of Foreign Policies: Modernization, Interdependence and Externalization*, (w:) *Perspectives on World Politics. A Reader*, Eds by R. Little, M. Smith, Routledge, London 1991.
47. *Neorealism and Its Critics*, Ed. by R.O. Keohane, Columbia University Press, New York 1986.
48. J. NOCUŃ, A. LASKA, *Teoria polityki: wprowadzenie*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej TWP, Warszawa 2005.
49. J.S. NYE, *Neorealism and Neoliberalism*, "World Politics", 1988, no. 2.
50. P. OSTASZEWSKI, *Międzynarodowe stosunki polityczne: zarys wykładów*, Wydawnictwo „Książka i Wiedza”, Warszawa 2008.
51. Z.J. PIETRAŚ, *Podstawy teorii stosunków międzynarodowych*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 1986.
52. W. POKRUSZYŃSKI, *Kryteria bezpieczeństwa międzynarodowego*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide’a De Gasperi w Józefowie, Józefów 2008.

53. I. POPIUK-RYSIŃSKA, *Uczestnicy stosunków międzynarodowych, ich interesy i oddziaływania*, (w:) *Stosunki międzynarodowe: geneza, struktura, dynamika*, red. nauk. E. Halizak i R. Kuźniar, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2000.
54. *Półnowestfalski ład międzynarodowy*, red. nauk. M. Pietraś, K. Marzęda, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2008.
55. T.W. ROBINSON, *National Interests*, (in) *International Politics and Foreign Policy*, Ed. by J.N. Rosenau, Free Pr. New York 1969.
56. D. SKIDMORE, M.V. HUDSON, *Establishing the Limits of State Autonomy*, (in) *The Limits of State Autonomy*, Eds by D. Skidmore, M.V. Hudson, Westview Press, Boulder 1993.
57. K. SKUBISZEWSKI, *Polityka zagraniczna i odzyskanie niepodległości. Przemówienia, oświadczenia, wywiady 1989-1993*, Interpress, Warszawa 1997.
58. J. STAŃCZYK, *Istota kategorii bezpieczeństwa z punktu widzenia wartości*, (w:) *Bezpieczeństwo człowieka a wartości*, Tom II: *Aspekty społeczne i polityczne*. Zbiór prac pod red. nauk. E. Jarmocha, A.W. Świderskiego, I.A. Trzpil, Akademia Podlaska, Wydział Humanistyczny, Drohiczyńskie Towarzystwo Naukowe, Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, Siedlce 2010.
59. J. STAŃCZYK, *Konceptualizacja kategorii bezpieczeństwa w perspektywie wzrostu znaczenia tożsamości kulturowych*, „Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka”, Czasopismo Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Nr 3-4/2009.
60. J. STAŃCZYK, *Kres „zimnej wojny”. Bezpieczeństwo europejskie w procesie zmiany międzynarodowego układu sił (na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX w.)*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2004.
61. J. STAŃCZYK, *Przeobrażenia międzynarodowego układu sił w Europie na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych. Analiza uwarunkowań i mechanizmów w kontekście bezpieczeństwa międzynarodowego*, Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk, Fundacja im. Friedricha Eberta, Warszawa 1999.
62. J. STAŃCZYK, *Wielowymiarowość bezpieczeństwa – zarys problematyki*, (w:) *Bezpieczeństwo człowieka a proces wsparcia społecznego*, praca zbiorowa pod red. nauk. J. Dębowskiego, E. Jarmocha, A.W. Świderskiego, Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, Siedlce 2007.
63. J. STAŃCZYK, *Współczesne pojmowanie bezpieczeństwa*, Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 1996.
64. J. STAŃCZYK, *Złożoność kategorii bezpieczeństwa – zarys problematyki*, (w:) *Bezpieczeństwo człowieka a transdyscyplinowość*, tom II: *Aspekty edukacyjne i politologiczne*, zbiór prac pod red. nauk. E. Jarmocha, A.W. Świderskiego, I.A. Trzpil, Akademia Podlaska, Wydział Humanistyczny, Drohiczyńskie Towarzystwo Naukowe, Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, Siedlce 2009.
65. J. STAŃCZYK, *Zmiany doktrynalne po drugiej wojnie światowej a ewolucja systemu bezpieczeństwa europejskiego*, „Myśl Wojskowa”, 2004, nr 3.
66. J. STEFANOWICZ, *Anatomia polityki międzynarodowej*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 1999.
67. J. STEFANOWICZ, *Ład międzynarodowy. Doświadczenie i przyszłość*, Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 1996.

68. M. SUŁEK, *Trzy działy prakseologii*, „Rocznik Naukowy Wydziału Zarządzania w Ciechanowie Wyższej Szkoły Menedżerskiej w Warszawie”, z. 1-2, t. II, Ciechanów 2008.
69. P. SZTOMPKA, *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Wydawnictwo „Znak”, Kraków 2002.
70. *Theories of Peace and Security. A Reader in Contemporary Strategic Thought*, Ed. by John Garnett, Macmillan, London 1970.
71. K. WALTZ, *Theory of International Politics*, McGraw-Hill Humanities/Social Sciences/Languages, Berkeley 1979.
72. M. WĄSOWICZ, *Państwo – naród, czyli pułapki dwóch racji*, „Res Publica”, 1991, nr 4.
73. C. WEBER, *International Relations Theory. A Critical Introduction*, Routledge, London 2001.
74. J.J. WIATR, *Refleksje o polskim interesie narodowym*, Wydawnictwo IFiS PAN, Warszawa 2004.
75. J.J. WIATR, *Zarys nauki o stosunkach międzynarodowych*, Europejska Wyższa Szkoła Prawa i Administracji, Warszawa 2008.
76. A. WOLFERS, *Discord and Collaboration. Essays on International Politics*, The Johns Hopkins Press, Baltimore 1962.
77. A. WOLFERS, *The Pole of Power and the Pole of Indifference*, (in) *International Politics and Foreign Policy*, Ed. by J.N. Rosenau, Free Pr. New York 1969.
78. S. ZALEWSKI, *Bezpieczeństwo polityczne państwa. Studium funkcjonalności instytucji*, Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, Siedlce 2010.
79. R. ZIĘBA, *Cele polityki zagranicznej państwa*, (w:) *Wstęp do teorii polityki zagranicznej państwa*, red. nauk. R. Zięba, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2004.

The importance of security in point of view of the category of national interests

Abstract. In the opinion of the author a human being security (in terms of individual or group, and thus the nation) is closely related to state security. Thus, identification of national interests, understand their conditions and being, as well as the complex contexts of their realization remains one of the fundamental tasks in building both the general theory of security, as well as in the right way in determining the security policy of the state. This article presents the essence of national interests, the importance of security and its link with the interests of the political realities of the modern world, typologies of interest and the complexity of realization of national interests in security. Essential within these considerations is the location of security among the variously articulated national interests. The author argues that the meaning of security from the perspective of national interests reflects its existential nature, illustrates the difficulties in the realization of international relations, and also highlights the political nature. His analysis, by category of interest, reflects the complexity of the security right, which substantially consists of the impact of interests of different security entities on various levels in security questions. This point of view fully confirms the interdependence of security, which is understood as personal and structural.